

Nieuwkomers in het primair onderwijs

In gemeente Meierijstad

en

Inhoudsopgave

Toolbox Nieuwkomers Meierijstad

- Gedicht 'woorden'

1. Organisatie op school

- 1.1 Overdracht
- 1.2 Intake
- 1.3 Kennismaking
- 1.4 Ouderbetrokkenheid
- 1.5 Beginsituatie en doelen
- 1.6 Aanvraag bijzondere bekostiging

2. Organisatie in de klas

- 2.1 Warm welkom
- 2.2 Veilige basis
- 2.3 Pedagogisch handelen
- 2.4 Klassenmanagement
- 2.5 Didactisch handelen

3. Sensitief onderwijs

- 3.1 Cultuursensitief werken
- 3.2 Traumasensitief lesgeven

4. Meertaligheid

- 4.1 Moedertaal
- 4.2 Taalontwikkeling bij NT2
- 4.3 Taalaanbod en interactie

5. Woordenschatonderwijs & NT2-didactiek

- 5.1 van DAT naar CAT
- 5.2 De Viertakt (Verhallen)
- 5.3 NT2 didactiek (Coenen)
- 5.4 Klankonderwijs (Coenen)
- 5.5 Zien is snappen (Coenen & Heijdenrijk)
- 5.6 De Bovenkamer (Coenen)

6. Aan het werk

6.1 Taalontwikkellend werken (Hajer & Smit)

6.2 De kleutergroep

6.3 Groep 3 tot en met 8

7. Tot slot

7.1 Regionale expertise Nieuwkomers en ondersteuning

7.2 Landelijke expertise Nieuwkomers

Toolbox Nieuwkomers Meierijstad

Voor je ligt de toolbox voor de onderwijskundige begeleiding van jonge Nieuwkomers in Meierijstad.

Steeds meer kinderen in het Nederlandse onderwijs hebben een meertalige achtergrond. Een deel van hen is pas kort (< 5 jaar) in Nederland; dit noemen we nieuwkomers. Deze kinderen komen uit een ander land met een andere cultuur, spreken een andere taal en proberen nu samen met hun familie te integreren in de Nederlandse samenleving.

In de gemeente Meierijstad zijn twee voorzieningen voor nieuwkomers in de basisschoolleeftijd. Op nieuwkomersschool de Horizon (locatie Veghel) en in de nieuwkomersgroepen op locatie 't Talent (Schijndel) wordt een jaar lang intensief taalonderwijs gegeven aan eerstejaars nieuwkomers van 4 tot 12 jaar. Deze leerlingen stromen over het algemeen na 40 weken uit naar een reguliere basisschool binnen de gemeente.

De stap naar een reguliere Nederlandse basisschool is een belangrijk moment. De basis voor de Nederlandse taal is gelegd op de nieuwkomersschool of de nieuwkomersgroep, maar een nieuwe taal echt goed leren kost veel tijd (gemiddeld 5 jaar). Daarom is de begeleiding op de ontvangende school heel belangrijk. Het succes van nieuwkomersleerlingen hangt niet alleen af van hun taalvaardigheid. Leerkrachten en schoolteams hebben hierin een sleutelrol: Een brede aanpak, waarin naast taal ook sociaal-emotionele en culturele factoren worden meegenomen, is essentieel. Een leerling die zich veilig en gewaardeerd voelt, zal beter tot leren in staat zijn, ook op taalgebied.

Er is veel geschreven en gemaakt voor NT2-onderwijs en soms zie je door de bomen het bos niet meer. Om je daarin te helpen hebben wij een keuze gemaakt uit materialen en inzichten die evidence based zijn.

Op initiatief van Verdi onderwijs is in samenwerking met SWV 3006 deze toolbox tot stand gekomen. Hierin vinden leerkrachten en ondersteuners die een (tweedejaars) nieuwkomer in de klas krijgen handvatten over onder andere het verwelkomen, de organisatie in de klas en hoe je de leerling en ouders kunt begeleiden. Je leest over traumasensitief lesgeven, over de waarde van meertaligheid en de kracht van het inzetten van de moedertaal. Kortom, een waardevolle aanvulling voor iedere school die met deze doelgroep te maken heeft.

We gebruiken voor de nieuwkomer 'hij' en 'hem', maar bedoelen daarmee ook 'zij' en 'haar'. In deze toolbox wordt regelmatig verwezen naar een link. Via de digitale versie kun je deze links direct volgen.

augustus 2026

NKS De Horizon en NKG 't Talent (nieuwkomersonderwijs Meierijstad)

Woorden

*Ik weet je spreekt mijn taal niet
Voor jouw woorden staat een hek*

*Ik kan je niet begrijpen
Maar ik wil graag in gesprek*

*Want ik zie al aan je ogen
je wilt meedoen met ons spel*

*Lekker spelen, rennen, springen
Dat kun je gelukkig wel*

*Mag ik dan iets aan je zeggen
Je bent welkom in ons land*

*Jij hoeft niks uit te leggen
Ik pak gewoon je hand*

*Ik laat het je wel zien
Hier is ook gewoon een school*

*Een klas met juf of meester
Deuren, ramen, plein met goal*

*Meisjes die best lief zijn
en natuurlijk soms ook boos*

*Jongens die heel stoer doen
Beetje indruk maken, kansloos*

*Je hebt mama's, papa's, opa's, oma's,
neven, nichtjes, broertjes, zussen*

*Daar zitten de allerliefste, mooiste
Maar ook nare en gemene tussen*

*Leer mij jouw woorden
Dan leer ik jou die van mij*

*Elk woord dat je leert
Brengt je dichterbij mij*

*Als we samen kunnen praten
Dan zijn we beiden blij.*

1. Organisatie op school

1.1 Overdracht

Na gemiddeld 40 weken nieuwkomersonderwijs breekt de tijd aan om de overstap naar een passende reguliere groep te maken. De kwaliteitscoördinator van de nieuwkomersschool of nieuwkomersgroep neemt contact op met de gewenste vervolgschool van ouders. In overleg wordt gezocht naar een passende reguliere groep. Hierbij worden leeftijd, onderwijshistorie, sociaal-emotionele ontwikkeling, beheersing Nederlands, leerbaarheid en leerstrategieën en ondersteuningsbehoeften van de leerling meegenomen. Het is voor de nieuwe leerling wenselijk om in een groep met leeftijdsgenoten geplaatst te kunnen worden.

Wanneer duidelijk is dat een leerling geplaatst kan worden, kunnen ouders hun kind definitief aanmelden op de vervolgschool.

1.2 Intake

Na de definitieve aanmelding, worden een intakegesprek en rondleiding gepland op de vervolgschool. Tijdens het intakegesprek wordt de ontvangen informatie van nieuwkomersschool De Horizon of de nieuwkomersgroep besproken en zo nodig aangevuld. Tevens wordt de plaatsing in de groep toegelicht. Bij dit gesprek wordt bij voorkeur een tolk ingezet. Het vertalen door het kind of een oudere broer of zus wordt vermeden, in verband met belastende verantwoordelijkheid.

Inzet van een tolk bevordert een gelijkwaardig gesprek en biedt ouders de mogelijkheid vragen en zorgen vrij en beter te uiten. Via Global Talk kan in alle talen een (telefonische) tolk ingeschakeld worden. Hier zijn uiteraard wel kosten aan verbonden.

Voor meer informatie hierover verwijzen we naar www.globaltalk.nl

1.3 Kennismaking

Voorafgaand aan de start op de reguliere school ontvangt de nieuwe leerkracht een overdrachtsdocument over de leerling. Hiernaast wordt er ook altijd een warme overdracht gepland waarin, naast cognitieve informatie ook het gedrag en de sociaal- emotionele ontwikkeling wordt besproken.

Bij de daadwerkelijke overstap wordt door de nieuwkomersvoorziening de begeleiding van de ambulant coach opgestart voor de ontvangende school. Het is dus geen eenmalige overdracht die plaatsvindt, maar het begin van een partnerschap, gericht op de ontwikkeling van de leerling.

Voordat de leerling bij je in de groep komt is een kennismaking tussen leerkracht en leerling/ouder(s) belangrijk. Het uitspreken van wederzijdse verwachtingen vergroot de kans op hoge ouderbetrokkenheid en daarmee een goede start voor de leerling. Indien mogelijk sluit de ambulant coach ook bij aan bij dit moment.

Aandachtspunten voor een kennismakingsgesprek:

Tips voor communicatie tijdens het gesprek:

- Voer het gesprek bij voorkeur in het lokaal waar de leerling les gaat krijgen.
- Houd Google translate bij de hand voor evt. vertaalhulp.
- Laat (indoen mogelijk) de nieuwe zitplaats van de leerling in de klas zien.
- Bespreek met de leerling hoe de introductie in de groep zal verlopen.
- Wil de leerling zelf op de eerste schooldag al wat vertellen? Of juist niet.
- Geef de besproken schoolinformatie kort en bondig op papier mee.
- Plan in overleg met de nieuwkomersvoorziening en ouders, indien mogelijk, twee wenmomenten in.

1.4 Ouderbetrokkenheid

Veel van deze ouders zijn oudergesprekken niet gewend. In veel landen is het de gewoonte dat je als ouder alleen op school gevraagd wordt als kinderen iets verkeerd hebben gedaan en/of als het niet goed gaat op school. Het kan soms zelfs een drempel zijn om op gesprekken te verschijnen of ervoor zorgen dat ouders gespannen een gesprek in gaan. Voorkom dit door bij de intake of het kennismakingsgesprek al te benoemen dat gesprekken een aantal keer per jaar plaatsvinden en leg uit waarom. Ook is het raadzaam om voor deze oudergesprekken wat meer tijd in te plannen.

Strategieën voor effectieve ouderbetrokkenheid

- *Creëer een gastvrije en laagdrempelige schoolomgeving:*

Zorg dat ouders zich welkom en gerespecteerd voelen. Een open houding van al het schoolpersoneel is hierbij essentieel.

- *Positieve grondhouding:*

Ga altijd uit van de goede intenties van ouders en hun wens het beste voor hun kind te willen.

- *Duidelijke, toegankelijke en meertalige communicatie:*
 - Gebruik eenvoudige, heldere taal in alle communicatie (brieven, website, gesprekken).
 - Bied belangrijke informatie waar mogelijk aan in de moedertaal van de ouders, of maak gebruik van visuele ondersteuning (pictogrammen, foto's).
 - Zet professionele tolken in bij belangrijke gesprekken, zoals de intake, voortgangsgesprekken of bij zorgen. Tolken kost tijd; dus plan voor je gesprek dubbel zoveel tijd in dan normaal gesproken.
 - Voor kortere gesprekjes tussendoor is het een goede optie om een vertaalapp in te zetten zoals Google translate, Microsoft translate of Say Hi translate, welke op je telefoon te downloaden is.

- *Informeer actief over het Nederlandse schoolsysteem:*

Geef uitleg over de schoolstructuur, de verwachtingen ten aanzien van ouders, de rol van huiswerk, toetsen, en hoe ouders de schoolontwikkeling van hun kind kunnen ondersteunen.

- *Organiseer laagdrempelige contactmomenten:*

Naast formele oudergesprekken kunnen informele contactmomenten, zoals inloopochtenden en koffiemomenten helpen om een relatie op te bouwen.

- *Betrek ouders bij schoolactiviteiten:*

Moedig ouders aan om deel te nemen aan schoolactiviteiten en feesten of als vrijwilliger (passend bij hun mogelijkheden en interesses). Dit kan hen helpen zich meer verbonden te voelen met de (school)gemeenschap.

- *Bied ondersteuning aan ouders:*

Stimuleer ouders om deel te nemen aan taalcursussen of workshops over opvoeding en onderwijs in Nederland. Dit kan ouders versterken in hun eigen vaardigheden en hen beter in staat stellen hun kinderen te ondersteunen. Zijn er meerdere leerlingen die dezelfde moedertaal spreken op jullie school en staan ouders van beide gezinnen hiervoor open, is het fijn als deze met elkaar in contact gebracht worden.

- *Maak gebruik van brugfunctionarissen of sleutelpersonen:*

Deze personen bieden ondersteuning aan gezinnen in kwetsbare situaties en spelen vaak een cruciale rol in het overbruggen van communicatieve en culturele verschillen. Indien nodig wordt er door hen contact gelegd met instanties zoals het wijkteam, jeugdhulp, of andere professionals in de buurt.

1.5 Vaststellen beginsituatie en opstellen doelen

De leerling heeft in de periode dat hij op de nieuwkomersvoorziening zat al heel veel geleerd. Er is al een goede basis van de Nederlandse taal gelegd.

Voor de leerkracht is het zinvol om kennis te hebben van de verschillende stadia bij het leren van een nieuwe taal. <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2022/09/de-taalstadia.pdf>

Bij de eerste start op de nieuwkomersschool of de nieuwkomersgroep worden leerlingen ingeschaald middels leerlijnen. Op deze manier wordt duidelijk welke doelen er verwacht kunnen worden a.d.h.v. verschillende leerlingkenmerken (afhankelijk van leeftijd, of hun moedertaal verwant is aan het Nederlands en of de leerling reeds geletterd is in de moedertaal).

Op de website van LOWAN krijg je inzicht in de leerlijnen die opgezet zijn voor het eerste leerjaar. De meeste doelen zijn als het goed is behaald tijdens de periode op nks de Horizon of in de nieuwkomersgroep, maar er zullen ook zeker hiaten zijn.

In september 2025 heeft LOWAN daarnaast de leerlijnen uitgewerkt voor nieuwkomers in de reguliere groep. Deze zijn erg helpend om per vakgebied doelen voor deze specifieke leerling te kunnen stellen. De Leerlijnen PO van het LOWAN zijn hier te vinden:

<https://www.lowan.nl/po/leerlijnen/leerlijnen-voor-nieuwkomers-in-de-reguliere-groep/>

Alle bovenstaande gegevens kunnen de ontvangende school helpen een nieuw plan voor de leerling op te stellen.

De ervaring leert dat het aanbieden van instructie op niveau, pre-teaching, het aanvullen van de lesstof met lessen uit het boek 'Zien is snappen' en vooral het schrappen van niet relevante verwerkingsopdrachten helpen bij een stabiele voortgang. Vaak is compacten van de leerstof nodig om er vlotter doorheen te kunnen gaan. De nieuwkomer heeft vaak nog een inhaalslag te maken en volgt niet de standaard ontwikkelingslijn. Dit laatste geldt voornamelijk voor kinderen die instromen in een reguliere groep 4 of hoger.

Er zal op verschillende momenten dan ook een ontwikkelsprong gemaakt worden. Bedenk dat de nieuwkomer geen cognitieve achterstand, maar een taalachterstand in het Nederlands heeft. Er is vier tot vijf jaar de tijd nodig om zich de taal eigen te maken. Je hoeft dus niet het gevoel te hebben dat jij ervoor moet zorgen dat de taalachterstand in één jaar weggewerkt wordt.

Belangrijk: De eerste vier jaar hoeven de toetsresultaten van de leerling niet meegenomen te worden in de schoolopbrengsten.

1.6 Aanvraag bijzondere bekostiging

Voor onderwijs aan nieuwkomers is er, ook na het eerste jaar, in een aantal situaties een aanvullende bekostiging vanuit de overheid aan te vragen. Dit loopt per kalenderjaar. De basisbekostiging bestaat uit een bedrag per leerling en een bedrag per school. De nieuwe teldata voor het aanvragen van de aanvullende bekostiging zijn: 1 januari, 1 april, 1 juli en 1 oktober. Voor de meeste scholen wordt dit door het bestuur geregeld; vraag je directeur om informatie.

Meer informatie vind je hier. [Bekostiging overheid - LOWAN](#)

2. Organisatie in de klas

Het is voor de leerling van groot belang dat hij zich welkom voelt, dat hij onderdeel van de school en de groep is en zoveel mogelijk met alle activiteiten meedoet. Denk er wel aan dat de nieuwe leerling tijd nodig heeft. Tijd om zich veilig te voelen in de omgeving, tijd om vertrouwen op te bouwen, tijd om te wennen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat succesvolle integratie gemiddeld 5 jaar duurt. Jij kan daar als leerkracht een prachtige bijdrage aan leveren; 'De toekomst van de wereld zit vandaag bij jou in de klas!' (Ivan Felton Fitzwater). Geef de leerling regelmatig individuele aandacht. Voor iedere leerling is het van groot belang gezien en gehoord te worden, zeker ook voor de nieuwe leerling die zich nu in een kwetsbaar ontwikkelingsstadium bevindt.

2.1 Warm welkom

Besprek met de leerlingen uit je groep dat er een nieuwe leerling in de klas komt. Samen kunnen jullie bespreken hoe jullie de nieuwe leerling gaan verwelkomen. Welke moedertaal wordt er door deze leerling gesproken? Kan de klas een welkomstwoord in die taal leren? Of kan iedere leerling misschien één woord uit die taal leren? Wie zou de eerste dag(en) een goed maatje willen en kunnen zijn? Wat zou verder fijn kunnen zijn voor de nieuwe klasgenoot?

Verwelkom de nieuwkomer de eerste dag al op het schoolplein. Voor de nieuwe leerling en de ouder(s) is het fijn om op die spannende dag al snel een bekend gezicht te zien.

Laat de leerling vanaf het begin vooral meedoen met alles wat de groep ook doet. Dit geeft ze het gevoel er echt bij te horen. De nieuwe leerling kan in principe aansluiten bij groepsinstructies. Hanteer een rustig spreektempo; spreek de woorden los van elkaar uit en articuleer goed. Leg nadruk op de belangrijke woorden in een zin. Gebruik gebaren en gebruik visuele ondersteuning; een beeld zegt meer dan 1000 woorden.

Check of de leerling de opdracht en lesinhoud begrijpt. Hoewel de leerling soms 'Ja' zegt, kan dit ook een beleefd of gewenst antwoord zijn en is de vraag niet goed begrepen. Het is in sommige culturen onbeleefd om te zeggen dat je iets (nog) niet begrijpt. Geef de leerling denktijd om vragen te kunnen beantwoorden of taken te kunnen uitvoeren

Houd opdrachten kort en geef ze stap voor stap. Bijv.: 'Pak je jas.' i.p.v. 'Pak je jas, trek die maar aan en ga zitten.'

Zorg voor voldoende afwisseling; de spanningsboog is vaak nog kort.

Wees duidelijk in afspraken en regels: structuur en regelmaat bieden houvast.

Geef de leerling een plaats in jouw nabijheid. Geef ze in de klas ook een plek dat je ze goed kunt blijven zien. Zorg dat je gemakkelijk beschikbaar bent.

Maak afspraken over het buitenspelen en voorkom dat de leerling in de pauze alleen staat.

Andere tips voor de eerste dagen:

- Een kennismakingsspelletje waarbij aandacht besteed wordt aan het leren van elkaars namen. Let hierbij ook op het goed uitspreken van elkaars namen
- Toon belangstelling voor de nieuwe leerling; maak regelmatig korte praatjes
- Toon belangstelling voor de moedertaal en gebruik indien nodig ter verduidelijking van belangrijke afspraken of emoties een vertaalapp.
- Koppel de leerling aan een maatje (dat eventueel dezelfde taal spreekt) die helpt om dingen uit te leggen in de klas en op school.
- Zorg voor rust en orde (zorgt voor structuur en veiligheid)
- Maak ruimte en tijd voor de leerling om te spelen.
- Zet groepsvormende spelletjes in die weinig actieve taal vragen.
- Maak alles zo visueel mogelijk. Zo is het werken met een pictokaart voor dagelijkse probleempjes met bijbehorende emoties bijv. erg helpend.

<https://www.inclusiematerialen.be/post/gedrag-bespreekbaar-maken>

2.2 Veilige basis

Voor ieder kind is de overgang van huis naar school groot. Voor nieuwkomers is het nog ingrijpender, omdat deze kinderen vaak veel hebben meegemaakt, nog geen of onderbroken onderwijs hebben gehad, de Nederlandse taal nog niet goed beheersen en in onrustige thuissituaties leven of hebben geleefd.

Door verschillende oorzaken kunnen nieuwkomers zich vooral in het begin onrustig voelen en kunnen ze zich mogelijk moeilijk concentreren. Alles is anders en het wennen hieraan kost energie en heeft tijd nodig. In de eerste plaats is het belangrijk dat de nieuwe leerling zich veilig voelt in de groep en op school.

Als leerkracht kun je in deze basisbehoefte voorzien door een duidelijke en voorspelbare leeromgeving te creëren en door zelf ook een voorspelbare en betrouwbare leerkracht te zijn.

2.3 Aandachtspunten voor het pedagogisch handelen:

- Zorg voor een positieve grondhouding
- Stel duidelijke gedragsregels voor verschillende momenten
- Gebruik liever een time-in dan een time-out

(Voor meer info: <https://klasvanjuflinda.nl/gedrag/gedragsproblemen/14039/3-alternatieven-voor-de-time-out/>)

- Besteed extra aandacht aan sociale basisvaardigheden
- Wees letterlijk beschikbaar

2.4 Aandachtspunten voor het klassenmanagement

- Zorg voor een overzichtelijke indeling van het lokaal
- Kies een vaste eigen plek voor de nieuwkomer en overleg of hij deze plek oké vindt.
- Hang groepsregels op een vaste, goed zichtbare plaats, liefst met picto's.
- Hang een foto van alle leerlingen op, met de namen eronder
- Cluster belangrijke informatie in het lokaal
- Maak dag- of weekplanningen visueel
- Ondersteun talige informatie met afbeeldingen
- Creëer een taalrijke omgeving

2.5 Aandachtspunten voor het didactisch handelen

- Maak gebruik van een vast instructiemodel (zoals EDI)
- Schrap vooraf opdrachten die niet relevant zijn
- Spreid taken die een hoog concentratieniveau vergen
- Wissel vaste opdrachten af met keuzeopdrachten
- Zorg voor afwisselende en coöperatieve werkvormen
- Geef ruimte aan de moedertaal en zet deze soms bewust in.
- Creëer zoveel mogelijk succeservaringen

3. Sensitief onderwijs

3.1 Cultuursensitief werken

Cultuursensitief werken houdt in dat je rekening houdt met de culturele achtergrond en waarden van de leerlingen in je klas, hun ouders en ook die van jezelf.

Cultuursensitief werken is geen aparte 'taak' of een set van losse technieken. Het begint bij zelfreflectie en een open, respectvolle houding ten opzichte van diversiteit. Het is een *grondhouding* die verweven moet zijn in alle interacties en pedagogisch-didactische keuzes van de school. Dit beïnvloedt hoe de school omgaat met leerlingen, ouders en de bredere gemeenschap.

Handvatten voor cultuursensitief handelen in de klas

- **Zelfreflectie:** Wees je bewust van je eigen culturele achtergrond, normen, waarden en mogelijke vooroordelen, en hoe deze je perceptie en handelen als professional kunnen beïnvloeden. Cultuur is niet alleen iets van 'de ander', maar ook van jezelf.
- **Open en nieuwsgierige houding:** Stel je oordeel uit en toon oprechte interesse in de achtergrond, ervaringen en perspectieven van de leerling en diens gezin.
- **Kennis van culturele achtergronden:** Verdiep je in de culturele achtergronden van je leerlingen, met name wat betreft opvattingen over opvoeding, leren, de rol van de school, en communicatiestijlen. Erken dat wat in de ene cultuur als vanzelfsprekend wordt beschouwd, in een andere cultuur anders kan zijn.
- **Integreren van cultuur in de les:** Betrek de leefwereld en culturele achtergrond van de nieuwkomersleerlingen bij de lesinhoud en opdrachten. Dit kan de betrokkenheid vergroten en de leerstof relevanter maken. Voorbeelden zijn het laten vertellen over eigen tradities, het gebruiken van verhalen uit verschillende culturen, of het bespreken van overeenkomsten en verschillen.
- **Voorkomen van stereotypen en generalisaties:** Wees je ervan bewust dat cultuur dynamisch is en dat er binnen elke culturele groep grote individuele verschillen bestaan. Vermijd het reduceren van leerlingen tot stereotypen (discriminatie).

3.2 Traumasensitief lesgeven

Nieuwkomersleerlingen maken vaak ingrijpende dingen mee tijdens of na hun migratie. Deze ervaringen kunnen leiden tot trauma en toxische stress, wat invloed heeft op hun gedrag, welbevinden en leervermogen. Een traumasensitieve benadering op school is daarom van groot belang. Traumasensitief onderwijs is niet enkel gericht op het *minimaliseren* van de negatieve impact van trauma/ingrijpende gebeurtenissen, maar vooral op het *activeren* van de veerkracht van leerlingen en het bieden van corrigerende, positieve ervaringen. De school kan hierdoor een helende en stabiliserende factor zijn in het leven van deze kinderen.

Een leerling met een trauma is een zorg voor de leerkracht die deze leerling in de klas heeft, maar ook voor het gehele schoolteam. Lesgeven aan getraumatiseerde leerlingen kan namelijk gevoelens van verwarring, frustratie, boosheid of hulpeloosheid bij de leerkracht oproepen. Het is daarom belangrijk dat leerkrachten hun verhalen, onzekerheden en vragen bij elkaar kwijt kunnen. Soms is het nodig dat een leerling even uit een situatie kan stappen; ook dat vraagt om afspraken en afstemming op teamniveau.

Oorzaken en gevolgen van een trauma

‘Een trauma kan ontstaan in situaties waarin sprake is van bedreiging van het leven of de fysieke integriteit van een kind óf van iemand die belangrijk is voor het kind’ (Coppens, 2022). Bedenk ook dat niet elke ingrijpende gebeurtenis leidt tot een trauma.

Het is belangrijk om je te realiseren dat een trauma op de achtergrond altijd aanwezig is. Het zorgt ervoor dat ‘het alarmsysteem’ van de leerling voortdurend op scherp staat. Dat kost de leerling veel energie.

Wanneer iets in een situatie het trauma triggert, kan dat verschillende gevolgen hebben:

- Gevoelens van angst, hulpeloosheid en onmacht;
- Hartkloppingen, versnelde ademhaling, trillen, duizeligheid, verlies over controle darmen of blaas (fysieke effecten);
- Agressief, apathisch of opstandig gedrag, zich terugtrekken of juist veel controle willen houden, concentratieproblemen of impulsiviteit.

Deze gevolgen hebben een negatief effect op de leerontwikkeling van deze leerlingen. Want als een leerling zich niet kan concentreren en niet in staat is om de opdrachten te maken, gaat dit ten koste van de leerprestaties.

Bieden van een traumasensitieve klassenomgeving

Als leerkracht ben je geen therapeut en kun je het trauma van een leerling niet wegnemen. Voor de verwerking van ernstig trauma zal de leerling in overleg met ouders verwezen moeten worden (bijv. via jeugdhulp of GGD), maar als je een leerling met een trauma of een vermoeden daarvan in de klas hebt, kun je daar wel op anticiperen door traumasensitief les te geven.

Traumasensitief lesgeven houdt in dat je extra oog hebt voor het creëren van een veilige klimaat, waarin een kind zich vertrouwd kan voelen. Daarmee bied je het kind kansen om positieve ervaringen op te doen en (opnieuw) vertrouwensrelaties op te bouwen. Zo kun je de veerkracht van een kind stapje voor stapje vergroten en daarmee de kans om tot leren te komen herstellen.

Tips:

- Geef de leerling een strategische plek in het klaslokaal, zodat je verbaal én non-verbaal makkelijk contact kan maken en de leerling de klas goed kan overzien.

Geef de leerling hierin een keuze. Voor de ene leerling voelt het bijvoorbeeld veilig om dichtbij de deur te zitten, voor de ander juist niet. Voorkom dat je de leerling van achteren benadert: dit kan voor de leerling ongemakkelijk voelen. Raak de leerling ook niet zomaar aan en voorkom dat je over de leerling heen hangt;

- Veiligheid en voorspelbaar; Dit is de absolute basis. Zorg voor een fysiek en emotioneel veilige omgeving. Duidelijke routines, een voorspelbare dagstructuur, heldere regels en verwachtingen, en consequente, voorspelbare reacties van de leerkracht dragen hieraan bij. Bespreek veranderingen vooraf.
- Relatie en verbinding (Connect before Correct): Investeer in een positieve, ondersteunende relatie met elke leerling. Maak eerst contact en help de leerling kalmeren voordat gedrag gecorrigeerd wordt ('connect before correct'). Toon oprechte interesse, maak oogcontact, neem de tijd voor deze leerling en geef het de ruimte om (uit) te spreken. Laat merken dat de leerling een toegevoegde waarde heeft in de groep.
- Handhaaf gangbare afspraken zoals altijd, maar begrens 'met liefde en begrip'. Dat wil zeggen: straf niet, zet de leerling niet uit de klas, maar praat met de leerling op een rustig moment. Leg vriendelijk maar beslist uit dat bepaald gedrag niet acceptabel is; maak ook een plan met de leerling wat hij kan doen en welke ondersteuning hij nodig heeft als de spanning te veel oploopt;
- Empowerment en veerkracht: Geef positieve aandacht en waardering, ook voor kleine stappen. Focus op de sterke kanten, talenten en interesses van de leerling. Creëer succeservaringen om het zelfvertrouwen en de veerkracht te vergroten. Behoud hoge, maar realistische verwachtingen.
- Ondersteun de leerling bij het (opnieuw) bouwen aan relaties met klasgenoten. Je kunt hierbij helpen door een maatje te koppelen aan de nieuwe leerling. Observeer regelmatig hoe dit verloopt;
- Stimuleer gezamenlijk een buitenspel dat de kans op aansluiting bij de groep vergroot. Niet alle spellen zijn even geschikt voor een kind met een mogelijk trauma.

Zo kan verstoppertje spelen of een spel met 'winnen of verliezen' niet veilig aanvoelen. Als leerkracht kun je voorafgaand aan de pauze met de klas bespreken welk gezamenlijk buitenspel er gespeeld gaat worden;

- Vermijden en/of reguleren van stress; Dit kan door zelf kalm te blijven, emoties te benoemen ('ondertitelen'), en strategieën aan te reiken om met spanning om te gaan.
- Alledaagse geluiden (bijvoorbeeld sirenes, alarmen, deuren die hard dichtvallen enzovoort), geuren, beelden (op tv) of opmerkingen van klasgenoten kunnen voor een leerling met een trauma een trigger zijn.

Triggers leveren stress op. Traumasensitief lesgeven houdt in dat je je bewust bent van triggers die mogelijk voorkomen. Als er toch stress ontstaat, moeten er mogelijkheden zijn voor de leerling om deze stress te reguleren.

Tips om stress te vermijden en/of te voorkomen:

- Zorg ervoor dat de leerling zo veel mogelijk met steeds dezelfde leerkrachten en/of onderwijsassistenten werkt;
- Geef leerlingen ruimte om te tekenen en te spelen en hierbij hun eigen taal te gebruiken;
- Laat het kind iets vertrouwds meenemen van huis, bijvoorbeeld een knuffel;

Ondanks een veilig klimaat en het proberen voorkomen van triggers, kan het gebeuren dat de leerling toch last krijgt van zijn trauma.

Het belangrijkste wat je kan doen als leerkracht is nabijheid bieden:

- Toon begrip;
- Bied hulp bij het reguleren van emoties;
- Zorg voor een time-in plek waar de leerling zich in de klas kan terugtrekken.

Bij heftig gedrag:

- Verlies geen geduld; blijf kalm en vriendelijk;
- Zorg dat je ondanks het lastige gedrag in contact blijft met de leerling. Zet de leerling dus niet zomaar buiten het lokaal.

Probeer als leerkracht door de 'traumabril' te kijken en bedenk dat bepaald gedrag ergens vandaan komt. We adviseren om de hand-out 'Traumasensitief lesgeven' van Leony Coppens op te hangen in de teamkamer en/of in je klaslokaal.

<https://leonycoppens.nl/nieuw/wp-content/uploads/2024/04/Handout-Leerkrachten-okt-2021.pdf>

Om scholen te ondersteunen bij traumasensitief werken zijn er op de site van Augeo foundation verschillende e-learnings beschikbaar. Bijv. 'zo kun jij traumasensitief werken.'

<https://www.augeomagazine.nl/pareltjes/vragen-over-traumasensitief-werken>

4. Meertaligheid

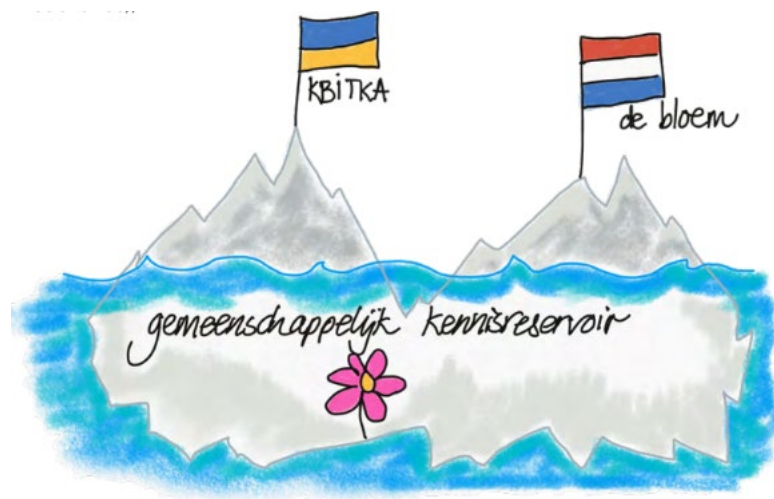
Meertaligheid is het vermogen om meer dan één taal te begrijpen, spreken of schrijven. Het gaat niet alleen om kennis, kunde en vloeiendheid, maar ook om het regelmatig gebruiken van meerdere talen.

4.1 Moedertaal

Het belang van het gebruik van de moedertaal

De Canadese onderwijskundige Jim Cummins stelde al in 1979 dat vaardigheid in de tweede taal afhankelijk is van de vaardigheid in de eerste taal.

Als kinderen tweetalig opgroeien, zit de moedertaal het leren van het Nederlands niet in de weg. Cummins legt dit uit aan de hand van 'de ijsbergtheorie'. De twee ijsbergen op de illustratie verbeelden de twee talen waarmee tweetalige kinderen opgroeien. Dit kunnen ook drie of meerdere ijsbergen zijn, afhankelijk van het aantal talen waarmee het kind opgroeit.

Tweetalige kinderen zullen soms iets meer moeite hebben om op een woord te komen, omdat ze twee taalsystemen in hun hoofd hebben. Deze twee systemen zijn echter niet van elkaar te scheiden; ze overlappen elkaar gedeeltelijk. De input van de talen die kinderen leren komt terecht in een gemeenschappelijk kennisreservoir. Dit maakt dat je bij het aanleren van een tweede taal verder bouwt op de fundamenteën van de eerste taal die al aanwezig zijn in dit kennisreservoir. Om deze te vullen, is het daarom van belang dat ouders met hun kinderen in de taal spreken die zij het beste beheersen.

De waarde van het inzetten van de moedertaal

Veiligheid is een voorwaarde voor leren. Als wij als leerkrachten interesse tonen in de cultuur, identiteit en de moedertaal van de leerlingen (culturele sensitiviteit), verhoogt dit het welbevinden en zelfvertrouwen van de leerlingen. Dit heeft vervolgens een positief effect op de leerprestaties.

De moedertaal kan als hefboom worden gebruikt om een nieuwe taal te leren. Een goed ontwikkelde woordenschat in de eigen taal én het mogen inzetten van de eigen taal, ondersteunt en versnelt het leren van het Nederlands. Gebruik de moedertaal als bron om nieuwe informatie te begrijpen en als brug naar de nieuwe taal. Wanneer de moedertaal wordt ingezet is er minder schooluitval, er zijn betere prestaties en er is meer welbevinden (Veerman et al, 2025).

Tips om ruimte te geven aan meertaligheid:

- Nieuwe leerlingen verwelkomen met een liedje of welkomstwoord in hun eigen taal;
- Weekendverhalen: TweePraat in de eigen taal;
- Tijdens vrije momenten toelaten dat de leerlingen in hun eigen taal praten;
- De leerlingen een 'Taalportret' laten invullen
https://dlo.coutinho.nl/pluginfile.php/34613/mod_resource/intro/talenbewust-lesgeven-taalportret.pdf of <http://3mproject.nl/assets/activiteit-taalportretten.pdf>
- Leerlingen aan elkaar koppelen om te overleggen in hun eigen taal;
- Leesteksten gericht op begrip eerst in de eigen taal laten lezen (tip: de websites van Glosbe.com en/of Google Translate inzetten);
- Werkstukken in de eigen taal laten schrijven (daarna evt. vertalen naar het Nederlands);
- Opdrachten voor thuis meegeven om samen met de ouders te maken (in de moedertaal en in het Nederlands);
- Als school een collectie anderstalige boeken aanschaffen;
- Leerlingen stimuleren om thuis én op school boeken te lezen in hun eigen taal;
- Ouders stimuleren om thuis voor te lezen in hun eigen taal;
- Ouders uitnodigen op school om (in kleine groepjes) voor te lezen in hun eigen taal;
- De aflevering Tweetaligheid van Het Klokhuis bekijken met je klas.

Nieuwkomers moeten veel taal horen (taalaanbod) en veel aan gesprekken deelnemen (interactie). Op die manier kunnen ze veel van het Nederlands opsteken. Dat taalaanbod en die interactie moeten wel aan bepaalde eisen voldoen. Het taalaanbod binnen de school is belangrijk, omdat het soms het enige aanbod in het Nederlands is dat deze leerlingen krijgen. Het gaat dan niet alleen om situaties waarin het leren van de taal centraal staat (zoals in de lessen taal, lezen en schrijven) maar ook om alle andere momenten en lessen waarin taal gebruikt wordt en kinderen 'al doende' taal oppikken.

Binnen de school moet elk taalaanbod kwaliteit hebben. Daarnaast moet er veel aanbod zijn. Een nieuwkomer heeft dus eigenlijk niet zoveel aan een 'stille klas'. Er moet juist volop sprake zijn van interactie!

4.2 Taalontwikkeling bij NT2-leerlingen: balans tussen instructie en praktijk

Om NT2-leerlingen goed te ondersteunen in hun taalontwikkeling, is meer nodig dan alleen een veilige en stimulerende leeromgeving. Ook de manier van lesgeven speelt een grote rol. Effectief taalonderwijs combineert twee benaderingen:

- **Gerichte instructie:** Leerlingen hebben expliciete uitleg nodig over onderdelen van de taal, zoals uitspraak, woordenschat en grammatica.
- **Leren in context:** Tegelijkertijd is het belangrijk dat ze de taal oefenen in betekenisvolle situaties, bijvoorbeeld tijdens gesprekken of projecten.

Als de nadruk te veel ligt op losse taalregels en invuloefeningen, kan dat saai zijn en helpt het leerlingen minder goed om de taal echt te gebruiken. Maar als er alleen maar wordt gepraat zonder aandacht voor correcte taal, kunnen fouten inslijten.

De uitdaging voor scholen is dus om deze twee aanpakken goed te combineren. Door duidelijke uitleg te geven én ruimte te bieden voor oefenen in echte situaties, versterken beide onderdelen elkaar en leren leerlingen de taal sneller én beter.

4.3 Taalaanbod en interactie

Een taalrijke omgeving is meer dan een klaslokaal gevuld met boeken en posters; het is bovenal een *interactieve* en *intentionele* omgeving waar taal functioneel en betekenisvol wordt ingezet door zowel de leerkracht als de leerlingen. Het gaat niet om passieve blootstelling, maar om het bewust creëren en faciliteren van kansen voor taalproductie en -receptie in een ondersteunende setting. Wanneer er een rijke taalomgeving is, duurt het ongeveer één tot twee jaar voordat een anderstalige leerling zich goed kan uiten in alledaagse, concrete situaties.

- Rijk en begrijpelijk taalaanbod:

De leerkracht fungeert als een cruciaal taalmodel. Dit kan door hardop te denken tijdens het oplossen van een probleem, handelingen te verwoorden, of extra uitleg te geven, alles in een rustig spreektempo. Het is belangrijk dat het taalaanbod net iets boven het huidige taalniveau van de leerling ligt (de 'zone van de naaste ontwikkeling'), zodat het uitdagend maar wel begrijpelijk is.

- Stimuleren van interactie:

Creëer veelvuldig mogelijkheden voor interactie, niet alleen tussen leerkracht en leerling, maar vooral ook tussen leerlingen onderling. Laat NT2-leerlingen samenwerken met Nederlandstalige klasgenoten, opdrachten nabespreken en in gesprek gaan over diverse onderwerpen.

- Visuele en contextuele ondersteuning:

Maak taal concreet en begrijpelijk door het gebruik van beeldmateriaal (foto's, tekeningen, pictogrammen, schema's), (letter)gebaren, concrete voorwerpen en demonstraties.

- Betekenisvolle contexten en taken:

Bied taal aan binnen thema's en activiteiten die relevant en interessant zijn voor de leerlingen. Taal leren met een duidelijk doel, bijvoorbeeld om een spel te kunnen spelen, een knutselwerk te maken of informatie te delen, is veel effectiever dan het leren van losse woorden of grammaticaregels.

- Geven van feedback om de kwaliteit van de uiting te verhogen:

Bevestig, vraag om verduidelijking, verbeter de onjuiste vorm (herhaal de uiting met de juiste woord- en zinsbouw), breid uit op inhoud, orden en vat samen.

5. Woordenschatonderwijs & NT2-didactiek

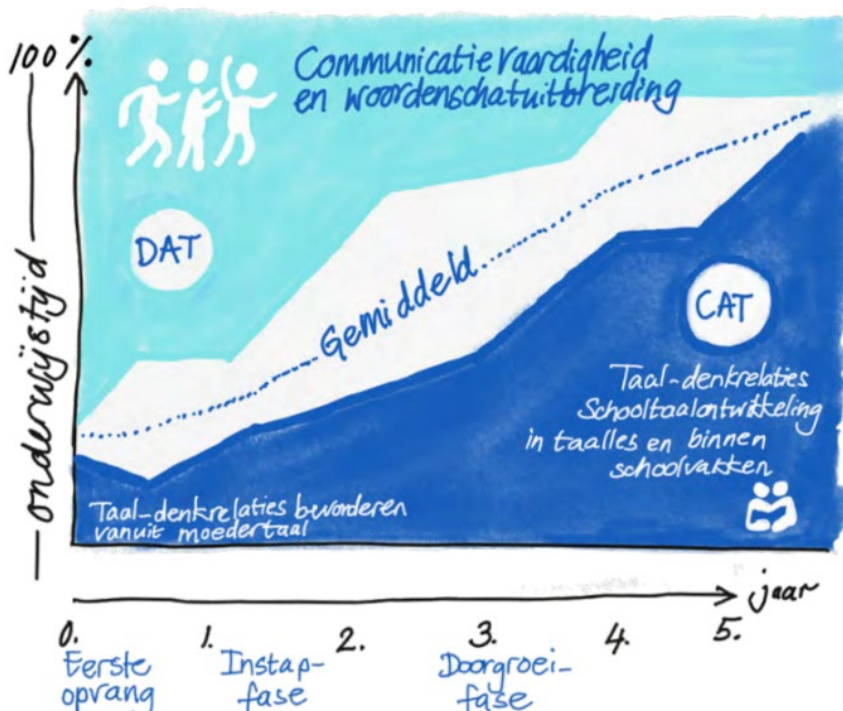
Anderstalige leerlingen beginnen met een achterstand in hun Nederlandse woordenschat ten opzichte van hun Nederlandse leeftijdsgenoten. Het vergroten van de woordenschat is cruciaal voor de verdere taalverwerving en voor goede onderwijskansen.

In veel gevallen gaat het bij de uitbreiding van de Nederlandse woordenschat om het labelen van de concepten die de leerlingen al kennen in hun moedertaal. Een uitgebreide woordenschat is de basis voor taalbegrip en taalproductie

Bovenstaande geldt over het algemeen niet voor kleuters. Zij zitten wel in hun taalgevoelige periode, maar hebben minder woordenschat in hun moedertaal om nieuwe woorden aan op te hangen.

Het systematisch en expliciet aanleren van nieuwe woorden is dan ook cruciaal. Een effectieve woordenschatdidactiek combineert brede en diepe woordkennis door middel van herhaling in verschillende contexten, actieve oefeningen en expliciete instructie. Dit omvat het aanbieden van woorden in betekenisvolle situaties, het stimuleren van interactie en het aanleren van woordleerstrategieën, zoals het analyseren van woordstructuren en het gebruik van de context. Methoden zoals het Viertaktmodel en het gebruik van visuele hulpmiddelen versterken de verankering van woorden in het geheugen. Hierbij dient aandacht te zijn voor verschillende soorten woorden:

- **Dagelijkse Algemene Taalvaardigheid (DAT) woorden:** Woorden die veel voorkomen in alledaagse taal.
- **Cognitieve Academische Taalvaardigheid (CAT) woorden:** Schooltaalwoorden (bijv. 'veroorzaken', 'kenmerk', 'vergelijken') en vaktaalwoorden (specifieke termen per vakgebied) die essentieel zijn voor schoolsucces.

5.1 Van DAT naar CAT

Het leren van een nieuwe taal begint met het leren van de dagelijkse taal. Dit wordt DAT genoemd, de Dagelijkse Algemene Taalvaardigheid. Deze taal gaat over het hier en nu, over concrete woorden en zinnen met een duidelijke context. Dagelijkse veelvoorkomende woorden kan je terugvinden in de BAK-lijst, een basiswoordenlijst van 3000 woorden. Middels het woordenschatprogramma van LOGO 3000 kunnen woorden uit de BAK-lijst op een effectieve manier aangeboden en ingeoefend worden.

Bij het naar school gaan, wordt ook de stap naar de Cognitieve Academische Taalvaardigheid (CAT) gemaakt. Concrete taal wordt geleidelijk aan meer abstract. De taal wordt steeds nauwkeuriger en specifieker. Omdat deze ontwikkeling van DAT naar CAT meestal op school plaatsvindt, wordt CAT ook wel 'schooltaal' genoemd. Complexere of meer abstracte woorden dan de basiswoorden, zijn terug te vinden in de WAK-lijst, een woordenlijst van meer dan 9000 woorden (zie digiwak.nl).

Voorbeelden van DAT naar CAT zijn:

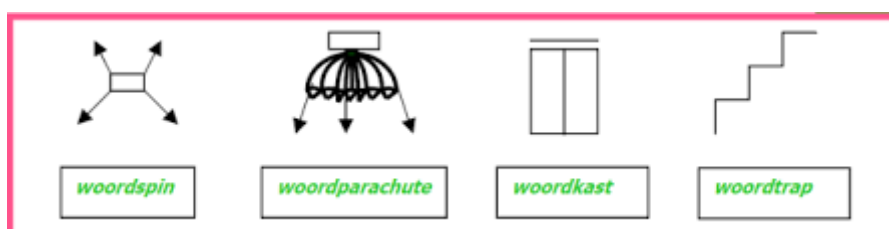
'Het wordt steeds warmer.' (DAT) 'De temperatuur stijgt.' (CAT)

'Hoeveel zijkanten heeft het blokje?' (DAT) 'Hoeveel vlakken heeft de kubus?' (CAT)

'Iedereen is er.' (DAT) 'Alle leerlingen zijn aanwezig.' (CAT)

5.2 De Viertakt (Verhallen):

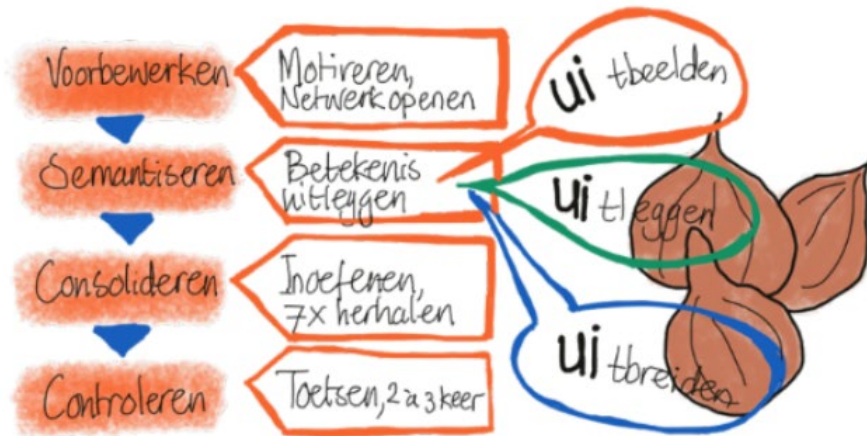
Een didactisch model dat goed bij het aanleren van nieuwe woorden kan worden ingezet, is de Viertakt van Verhallen. Hierbij worden nieuwe woorden niet los aangeboden, maar in clusters, eventueel met behulp van grafische modellen, waardoor er samenhang en betekenis ontstaat en de nieuwe woorden beter opgeslagen kunnen worden.

Een groot voordeel is daarnaast dat de Viertakt binnen elke methode ingezet kan worden. Er wordt gewerkt in vier stappen die elkaar opvolgen:

- **Voorbewerken:** Voorkennis activeren (het concept = achterliggende betekenis) en de aandacht richten op het nieuwe woord (het label = het etiket, de woordvorm).
- **Semantiseren:** De betekenis van het woord uitleggen en verduidelijken (met definities, voorbeelden, visuele ondersteuning).

- **Consolideren:** Het woord herhaald inoefenen in verschillende contexten en met verschillende werkvormen. Een richtlijn is dat een woord minimaal zeven keer in verschillende contexten moet zijn aangeboden.
- **Controleren:** Nagaan of de leerlingen het woord en de betekenis ervan beheersen.

5.3 NT2 didactiek (J.Coenen)

Een woord in een vreemde taal dat je nog nooit eerder hebt gehoord, ben je geneigd niet snel te onthouden. Om een woord goed te kunnen onthouden moet een leerling zowel een aantal keer aandachtig naar een woord hebben geluisterd, als er betekenis aan kunnen geven. Om een woord goed in te prenten en uiteindelijk ook actief te kunnen gebruiken, is het effectief om het woord na te laten zeggen. Door een woord vaak te moeten oproepen, bekijft het sneller. Het is daarom raadzaam om (lastige) woorden vaker te laten terugkomen.

Een woordenschatles volgens de vijf stappen van NT2 didactiek (J. Coenen):

Deze didactiek kan ingezet worden voor het aanleren van een klank, een woord, een voorvoegsel of achtervoegsel, een uitdrukking, een zin, een combinatie van zinnen of een tekst.

Stap 1: Receptief – het kind ‘labelt’ het Nederlandse woord.

- De leerkracht biedt een woord passief aan.
- Leerlingen luisteren.

Bijv. "Dit is een potlood". "het potlood"

Stap 2: Receptief – het kind ‘semantiseert’ het woord.

- De leerkracht biedt een woord nog eens aan.

- Leerlingen doen actief iets/ voeren een handeling uit.

Bijv. "Pak allemaal je potlood". "Fajah, wijs het potlood aan" "Welk van deze dingen is een potlood?"

Stap 3: *Reproductief* – het kind ‘semantiseert’ het woord verder:

- De leerkracht biedt een woord aan.
- Leerlingen zeggen het woord na.

Bijv. "Zeg allemaal maar: “het pot - lood” .

Stap 4: *Productief* – Het kind ‘consolideert’ het woord.

- Leerkracht geeft het kader en vraagt naar iets (een woord of zin) of laat kinderen de woorden oefenen middels spelletjes.
- Leerlingen halen het woord op uit hun geheugen:

Ze geven antwoord op een vraag. Bijv. "Fajah, hoe heet dit ook alweer?"

Leerlingen benoemen memorykaartjes, spelen kwartet met de woorden of vragen bijv. aan medeleerlingen voorwerpen te benoemen of handelingen uit te voeren.

Stap 5: *Productief* – Het kind ‘consolideert’ het woord verder.

- Het woord wordt zonder verdere uitleg van de leerkracht gebruikt.
- Leerlingen vragen, antwoorden of vertellen zelf.

Op de site van ‘praten met Pim’ vind je een placemat waarin de vijf stappen beschreven worden voor inzet bij woordenschat, rollenspel & communicatie en begrijpend lezen.

<https://www.pratenmetpim.nl/static/placemat/placemat.pdf>

Voor NT2-leerlingen is het heel zinvol om lessen volgens de stappen van de NT2-didactiek aan te bieden. Echter zijn de meeste reguliere taalmethodes hier niet op ingespeeld. Er wordt bijvoorbeeld vaak voorbijgegaan aan Stap 2 en 3.

De nieuwkomer in je groep zal (nog) niet altijd in staat zijn om de reguliere lessen te volgen en alle opdrachten te kunnen maken.

Je kunt de les ‘NT2-proof’ maken door bepaalde stappen toe te voegen. Bedenk dat de nieuwkomer veel instructie en herhaling nodig heeft. Het is ook zeker zinvol om dingen voor te zeggen, de leerling te laten ‘spieken’ of bepaalde lesonderdelen te schrappen.

5.4 Klankonderwijs

Nederlandstalige kinderen beschikken van huis uit al over een fonologisch bewustzijn (het verstaan en uitspreken van Nederlandse klanken) en werken op school aan een fonemisch bewustzijn (het onderscheiden van klanken in woorden). Van veel anderstalige kinderen die op de basisschool komen, wordt verwacht dat ze zich de Nederlandse klanken al eigen hebben gemaakt. Dit is veelal niet het geval. Klanken kunnen per taal verschillen en bepaalde Nederlandse klanken bestaan niet in andere talen. Het is dan ook belangrijk dat er met nieuwkomers eerst aan het fonologisch bewustzijn gewerkt wordt en daarna pas aan het fonemisch bewustzijn.

Het leren van de Nederlandse klanken:

- Is noodzakelijk voor het verstaan en spreken van woorden, van woorddelen, van zinnen en van teksten;
- Is voorwaardelijk voor het leren lezen in het Nederlands;
- Is voorwaardelijk voor het juist spellen in het Nederlands.

Het verschil in klank en letter is een belangrijke voorwaarde om te leren lezen. Een klank zeg je en hoor je en een letter schrijf je en lees je. Wij raden aan om in groep 1 t/m 3 eerst de klanken aan te bieden en daarna pas de koppeling naar de letters te maken.

Leer de kinderen dat een klank iets anders is dan een letter:

- Bied de klanken geïsoleerd en in woorden aan;
- Wijs bij het aanbieden en oefenen van de klanken altijd op de mondstand en maak hierbij gebruik van spiegeltjes, zodat kinderen hun eigen mondstand kunnen zien en evt. kunnen corrigeren.

Een klankles volgens de vijf stappen van de NT2-didactiek (J. Coenen):

Stap 1 (*receptief*):

- De leerkracht zegt: "We gaan we de klank /../ van het woord '...' leren. De leerkracht spreekt nogmaals de klank overdreven uit. Hierbij wordt ook naar de mondstand gewezen.

Stap 2 (*receptief*): Stijgen/dalen (passieve oefening).

- De leerkracht noemt een reeks met (thematische) woorden. De leerlingen gaan staan (stijgen) bij een bepaald woord waar de klank in zit. Dit is telkens hetzelfde woord. Bij de andere woorden gaan ze zitten (dalen). Deze oefening kun je herhalen met een reeks namen. De leerlingen gaan staan bij een bepaalde naam waar de klank in zit. Vervolgens wordt dit spelletje nog een keer gedaan, maar dan met losse klanken. De leerlingen gaan nu staan als ze de aangeleerde klank horen.

Stap 3 (*reproductief*):

- De leerkracht zegt de klank voor, de leerlingen zeggen de klank na. Ondertussen kijken de leerlingen in een spiegeltje om de mondstand te kunnen zien. De leerkracht blijft de juiste mondstand benadrukken. Op deze manier wordt eerst de aangeleerde klank een paar keer nagezegd (klassikaal en individueel) en daarna worden verschillende woorden waar de klank in voorkomt nagezegd (actieve oefening).

Stap 4 (*productief*):

- De leerkracht vraagt of de leerlingen zelf al woorden kennen waar de aangeleerde klank in voorkomt (actieve oefening). De leerkracht vraagt of ze de klank vooraan, in het midden of achteraan horen.
- Er kunnen ook (coöperatieve) spelletjes gespeeld worden waarbij de klank wordt geoefend.

Stap 5 (*productief*):

- De leerlingen gebruiken de aangeboden klank in spontaan taalgebruik.

Als de Nederlandse klanken vanaf groep 1 aan NT2-leerlingen worden onderwezen, zullen zij hun fonologisch bewustzijn in het Nederlands ontwikkelen. Er kan vervolgens ook aandacht worden besteed aan het fonemisch bewustzijn.

Een goede beheersing van het Nederlandse klanksysteem is fundamenteel voor het leren lezen en spellen. In groep 3 kan de klank herhaald worden voordat er een letter wordt aangeboden. Op deze manier zal de nieuwkomer kunnen beginnen met het leren lezen.

Bedenk ook dat voor nieuwkomers in de hogere groepen bepaalde Nederlandse klanken nog lastig kunnen zijn. De uitspraak van tweetekensklanken en lettercombinaties met klinkers als -eeuw/-ieuw/-uw blijkt vaak een struikelblok. Maar ook medeklinkers die onvoldoende worden waargenomen kunnen verkeerd worden uitgesproken (bijvoorbeeld het verschil tussen p/b). Sommige medeklinkercombinaties komen in andere talen niet voor (spr-/str-/nk/-ng). Het is dus van belang om de klanken goed te blijven oefenen en als leerkracht te letten op de juiste uitspraak.

Moedint2.nl: De website www.moedint2.nl biedt waardevolle informatie over specifieke klank- en structuurverschillen tussen het Nederlands en diverse andere talen, wat leerkrachten kan helpen te anticiperen op mogelijke moeilijkheden.

5.5 'Zien is snappen' (J. Coenen en M. Heijdenrijk, Bazalt)

Het boek 'Zien is snappen' is een prachtig hulpmiddel om grip te krijgen op Nederlandse taallessen. Het is een handreiking voor leerkrachten om met eenvoudige middelen de Nederlandse taal te onderwijzen.

Verschillende taalonderdelen komen aan bod: wanneer gebruik je de lidwoorden de, het en een? Hoe zit het met aanwijzende voornaamwoorden, samenstellingen, verbuigingen, vervoegingen, klanken en letters?

Het boek bestaat uit 27 korte lesjes die 2 tot 15 minuten duren en die eenvoudig naast of bij eigen lesmethodes ingezet kunnen worden.

Er wordt specifieke leerstof voor groep 1 t/m 4 in beschreven, die voorwaardelijk is voor het onderwijs in groep 5 en hoger. De lessen zijn heel gestructureerd doordat de verschillende taalverschijnselen geïsoleerd en gevisualiseerd aangeboden worden, met behulp van eenvoudige middelen en gebaren.

In 'Zien is snappen' wordt een kleurensysteem aangeleerd waarmee leerlingen op een heel eenvoudige manier de Nederlandse zinsstructuren leren. Dit kan vanaf groep 1 al toegepast worden.

We zullen enkele belangrijke onderdelen nader toelichten:

De lidwoorden

Als we naar andere talen kijken, dan zien we dat sommige talen slechts één bepaald lidwoord hebben en andere zelfs helemaal geen. Soms kent een taal ook een andere volgorde: zelfstandig naamwoord + lidwoord. De structuur van het Nederlands kan dus moeilijk zijn voor anderstalige leerlingen. Het is dan ook belangrijk om de juiste lidwoorden bij de zelfstandige naamwoorden aan te leren. Het Nederlands kent één lidwoord voor het onbepaald zelfstandig naamwoord, enkelvoud: een. Voor een bepaald zelfstandig naamwoord kent het Nederlands twee lidwoorden: de en het. De is het frequentste lidwoord. Daarom kun je anderstalige leerlingen het volgende aanleren: 'De meeste zelfstandige naamwoorden zijn de-woorden; alle het-woorden moet je leren!'

Tips:

- Bied alle woorden aan met het lidwoord erbij. Het is belangrijk om dit zowel auditief als visueel te doen. Omdat er mindere woorden zijn met het lidwoord 'het', proberen we deze woorden in te prenten. Daarom gaat er specifieke aandacht uit naar de 'het-woorden'. Je kunt de het-woorden visueel inprenten door een rood, rond stickertje op deze voorwerpen of afbeeldingen plakken;
- Bij het aanbieden van de woorden met het lidwoord erbij kun je als leerkracht de kinderen ook gebaren aanleren om onderscheid te maken tussen de en het. Bij het noemen van de de-woorden laat je steeds twee vingers zien: eerst de duim omhoog voor het lidwoord en daarna de wijsvinger naar links voor het zelfstandig naamwoord. Denk eraan dat de klemtoon op het zelfstandig naamwoord valt. Bij het noemen van de het-woorden worden de duim en wijsvinger ook achtereenvolgens opgestoken, alleen wordt de duim nu heen en weer bewogen. De kinderen doen dit in spiegelbeeld ivm. de leesrichting.

- Op een thematafel of themamuur worden de de-woorden en het-woorden van elkaar gescheiden;
- Maak in de klas gebruik van een 'het-woordendoos' (kleuters) of laat de leerlingen een het-woordenlijst of een het-woordenschrift bijhouden (groep 3 t/m 8).

<https://watenhoe-nt2.nl/wp-content/uploads/2020/11/schrift.pdf>

5.6 'De bovenkamer' (J. Coenen, Bazalt)

Als basis voor het leren van Nederlandse zinnen kun je gebruikmaken van het kleurensysteem uit 'Zien is snappen'. 'De Bovenkamer' breidt dit systeem verder uit voor leerlingen van groep 4 t/m groep 8. Middels het kleurensysteem kunnen niet-Nederlandstaligen en Nederlandstalige leerlingen zien hoe je zinnen maakt, hoe je werkwoorden vervoegt en wordt geleerd wanneer je nu *deze* of *dit* gebruikt.

De kleuren kunnen het begrijpend luisteren en lezen ondersteunen en een houvast geven bij het spreken en schrijven in hogere groepen:

Geel Wie? - Verwijst naar personen.

Bruin Wat? - Verwijst naar dieren en dingen.

Rood Doet? Doen? Gebeurt? - Verwijst naar handelingen.

Paars Waar? Waarheen? - Verwijst naar plaats en richting.

Oranje Wanneer? - Verwijst naar tijd.

Groen Hoe? - Verwijst naar bijvoeglijke naamwoorden, emoties en rekenbegrippen.

Groen Hoeveel? - Verwijst naar hoeveelheid, maten en gewichten.

De zinsvolgorde van de moedertaal van een anderstalige leerling kan anders zijn. Variaties met plaatsbepalingen/tijdsbepalingen komen minder vaak voor. Ook het foutieve gebruik van de werkwoorden 'gaan' en 'doen' is iets om in de gaten te houden. Aandacht voor zinsstructuur is dus belangrijk!

Dit kan geoefend worden aan de hand van het kleurensysteem met behulp van gekleurde strookjes papier. Het is belangrijk om de oefeningen op te bouwen in moeilijkheidsgraad en eerst mondeling en dan pas schriftelijk aan te bieden.

Op de site Wat en Hoe NT2 vind je een overzicht van veel gebruikte taalmethodes in het regulier basisonderwijs met verwijzingen naar bladzijden uit De bovenkamer.

<https://watenhoe-nt2.nl/de-bovenkamer/>

Voorbeeld oefening zinsbouw:

De jongen	leest.								
De jongen	leest	een boek.							
De jongen	leest	een boek	in het gras.						
De jongen	leest	elke maandag	een boek	in het gras.					
De jongen	leest	elke maandag	een	mooi	boek	in het gras.			

6. Aan het werk:

We willen nogmaals benadrukken dat de eerste weken in de klas enorm belangrijk zijn voor het welbevinden, de integratie en taalontwikkeling van de leerling. Een goed pedagogisch klimaat is immers de basis om tot leren te komen. Zie ook Hoofdstuk 3.1 over traumasensitief lesgeven.

6.1 taalontwikkeld werken

Een goede lesvoorbereiding is het halve werk. Bedenk dat wat je op deze manier structureel inzet niet alleen goed is voor de nieuwkomersleerling. Andere kinderen in je groep zullen hier ook van profiteren.

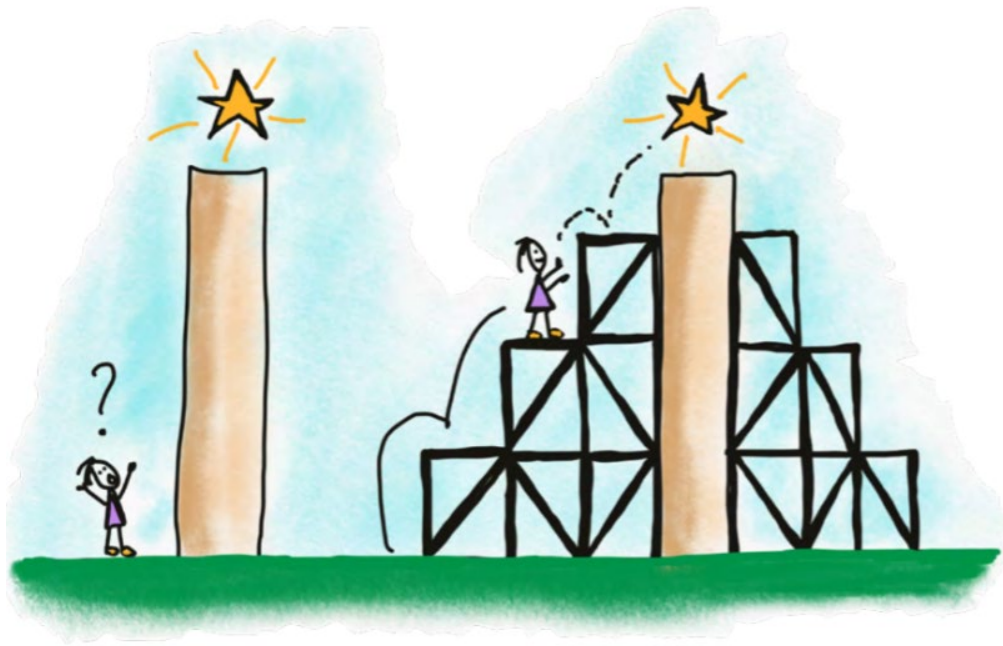
Bereid je les voor middels onderstaand schema (in te zetten bij al je lessen!):

Taalontwikkeld werken volgens DITTEM - (Hajer & Smit, 2022)		
Doelen	In iedere les taaldoelen formuleren, in termen van DAT naar CAT	Analyseer (mogelijk lastige) taal in de les en maak het taalaanbod begrijpelijk Formuleer (communicatieve) taaldoelen en specificeer denkstappen
Interactie	Interactie bevorderen rond vakinhouden	Bevorder taalproductie (denk aan open vragen stellen, doorvragen, vraag doorspelen aan medeleerling, tijd en ruimte geven voor verwoorden gedachten, informatieklooftaken)
Taalsteun plannen	Vooraf taalsteun inbouwen in je lesmateriaal	Geplande Scaffolding (denk aan woordenlijsten, taalposters, schrijfkaders)
Taalsteun in gesprek	Taalsteun geven in klasseninteractie	Ongeplande Scaffolding (denk aan herformuleren, vragen om verbetering, introduceren van specifieke woorden, herhalen correcte formulering)
En:		
Meer talen inzetten	Functioneel meertalig werken als hulpbron bij het leren	Benut thuishalen (denk aan lezen in thuistaal, overleggen in thuistaal, voorkennis ophelderen in thuistaal, woordweb maken in meerdere talen)

Differentiatie:

Er zijn diverse methodieken die je als leerkrachten kunt inzetten om tegemoet te komen aan de uiteenlopende behoeften van NT2-leerlingen:

- **Scaffolding:** Dit is een kernstrategie waarbij de leerkracht tijdelijke ondersteuning biedt die net boven het huidige niveau van de leerling ligt, om hem of haar te helpen een taak succesvol uit te voeren die anders te moeilijk zou zijn. Deze 'steiger' wordt geleidelijk afgebouwd naarmate de leerling vaardiger wordt. Scaffolding kan vele vormen aannemen, zoals het geven van extra uitleg, het modelen van denkprocessen, het aanbieden van visuele hulpmiddelen, het stellen van gerichte vragen, of het bieden van zinsstarters. Een goede diagnose van wat de leerling al kan en wat de volgende stap is, is hierbij essentieel. Je breekt de steigers stapsgewijs af zodra de leerling zelf vaardiger wordt. Als leerkracht pas je deze vorm vaak al vanzelfsprekend toe. Bij het lesgeven aan nieuwkomers is het goed hier nog meer aandacht aan te geven.

- **Pre-teaching:** Hierbij wordt de kernwoordenschat, de belangrijkste concepten of de benodigde vaardigheden voor een komende les voorafgaand aan de klassikale les aangeboden aan (een kleine groep) NT2-leerlingen. Dit stelt hen in staat om de klassikale instructie beter te volgen en actiever deel te nemen.
- **Verlengde instructie:** Na de klassikale instructie kan de leerkracht extra instructietijd en begeleiding inoefening bieden aan leerlingen die dat nodig hebben, terwijl andere leerlingen zelfstandig aan het werk gaan.
- **Coöperatieve werkvormen:** Structuren voor samenwerkend leren bevorderen de interactie, taalproductie en het peer-leren. Ze bieden NT2-leerlingen een veilige context om taal te oefenen met medeleerlingen.

- **Aanpassen van opdrachten en materialen:** Dit kan inhouden dat de complexiteit van een taak wordt aangepast, de hoeveelheid werk wordt verminderd of uitgebreid, er meer tijd wordt gegeven, of dat de outputvorm varieert (bv. mondeling in plaats van schriftelijk, of met behulp van tekeningen).
- **Tijd en rust:** NT2-leerlingen hebben méér verwerkingstijd nodig; plan rustmomenten in. Taalexperiment wordt aangemoedigd: fouten maken mag (moet). Fouten maken betekent dat je oefent en leert.
- **Werken in (flexibele) niveaugroepen:** Afhankelijk van het leerdoel kan gekozen worden voor het werken in homogene groepen (leerlingen met een vergelijkbaar niveau) of heterogene groepen (leerlingen met verschillende niveaus). Homogene groepen kunnen nuttig zijn voor gerichte instructie op een specifiek niveau. Heterogene groepen, waarin sterkere leerlingen zwakkere kunnen helpen, kunnen zeer positief zijn voor de interactie en het leren van en met elkaar, mits goed begeleid. Flexibiliteit in de samenstelling van groepen is belangrijk.

Voorbeelden van Scaffolding:

Begrijpen	Spoken	Lezen	Schrijven
Context bieden	Veiligheid!	Voor-koor-door	Zelf veel schrijven
Afbeeldingen	Voorbeelden	Herhaald lezen	Voorbeelden geven
Filmpjes	Zelf veel herhalen	Kernwoorden en cultuur uitleggen	Ideeën verzamelen
Vertalen	Échte gesprekken	Voorkennis bieden	Eerst in thuistaal schrijven
Aanwijzen	Échte interesse	In thuistaal lezen	Eerst praten
Laten zien	Ervaring, mening	Aanpak modellen	Hulprijtjes
Voordoen	Doorvragen	Voorspellen	Schrijfkader
Schematiseren	Context bieden	Praten over inhoud	Tekstkader
Langzamer spreken	Tijd geven	Inhoud verwerken en gebruiken	Samen schrijven
Herhalen	Hulprijtjes		Herschrijven
Opschrijven	Vorbereiden		Werkvorm <u>'De taalronde'</u>

6.2 De kleutergroep

Plaats in de kring

In eerste instantie is het fijn voor een leerling om in de kring dicht bij de leerkracht te zitten. Wanneer de leerling zich veilig en verbonden voelt met de andere leerlingen en de leerkracht, zou je de leerling tegenover je in de kring kunnen zetten. Hierdoor ziet het meer van jouw non-verbale communicatie en hoeft het minder auditief gefocust te zijn. Ook kun je als leerkracht beter in de gaten houden of en in welke mate de lesstof wordt gevolgd door de leerling.

Aanspreek- en verwachtingsniveau

Ondanks dat de leerling zichzelf nog niet altijd actief (in woorden) kan uiten, betekent dat niet dat de leerling niet begrijpt wat er van hem verwacht wordt. Schat de leerling op waarde en sluit aan bij de passieve zone van naaste ontwikkeling. De leerling zal zich dan competent voelen.

Wat hierbij helpt:

- Aanspreekniveau aan laten sluiten bij de passieve woordenschat (begrepen taal);
- Non-verbale ondersteuning in de vorm van mimiek, plaatjes en filmpjes;
- Routines, rituelen en voorspelbaarheid;
- Aansluiten bij de interesses van de leerling.

Het is fijn voor de leerling als het buiten de leerkracht om een (gelijkgestemde) leerling heeft die hem wegwijs maakt in het wel en wee van de school. De keuze van één maatje of verschillende maatjes kan van veel verschillende zaken afhangen.

Het is belangrijk dat het maatje:

- Behulpzaam is;
- Sociaal in de omgang is;
- Ook een ander netwerk heeft binnen de klas.

Bedenk daarnaast ook voor welk doel je het maatje wilt inzetten. Het is belangrijk om te wisselen van maatje, zodat de leerling niet claimend of afhankelijk wordt. Tijdens het spelen kan er bijv. juist voor gekozen worden om een maatje met dezelfde moedertaal in te zetten. Spelen en communiceren in de moedertaal zorgt vaak sneller voor een gevoel van veiligheid in de klas.

Taken

Vaste taken zorgen voor verantwoordelijkheid, een competent gevoel, betrokkenheid, verbondenheid en er is vaak geen taal voor nodig.

Taalontwikkeling

Geef het kind tijd om te wennen aan de nieuwe fase. Een leerling die een tweede taal verwerft, doet dat aanvankelijk op dezelfde manier als de moedertaalspreker. Hij luistert en neemt de klanken, de intonatie, de woorden en zinspatronen van de taal in zich op. Deze fase wordt ook wel de 'stille periode' genoemd en kan enkele maanden tot een jaar duren. Het is dus belangrijk dat de leerling hiervoor de tijd krijgt en niet tot spreken gedwongen wordt. Zorg er wel voor dat er op andere manieren gecommuniceerd wordt: gebruik lichaamstaal, ondersteunende gebaren, pictogrammen en wellicht Engels of een andere thuistaal. Wees hierbij bewust van je non-verbale communicatie. Een moedertaalspreker is al 55 tot 75% gericht op non-verbale communicatie, laat staan een nieuwkomer. Je gezicht laten spreken maakt al een wereld van verschil.

Mondelinge taalvaardigheid:

Beginsituatie bepalen:

- Is de kleuter bekend met luistersituaties in de moedertaal (zoals voorlezen, instructie)?
- Maakt de kleuter verbaal of non-verbaal contact met andere leerlingen?
- Is de kleuter gewend om met een leerkracht of volwassene te spreken?
- Hoe is het fonologisch bewustzijn in de moedertaal?

Na het bepalen van de beginsituatie kunnen er doelen worden opgesteld. We verwijzen je naar het Overzicht met de ontwikkeldoelen Mondelinge Taalvaardigheid voor kleuters van het LOWAN. <https://www.lowan.nl/po/leerlijnen/kleuters/kleuters-ontwikkellijn-mtv/>

Klankonderwijs:

Zoals eerder beschreven starten alle nieuwkomers met klankonderwijs. De manier van aanbieden staat beschreven in hoofdstuk 4.5 .

Gezien de leeftijd zijn anderstalige kleuters nog bezig met het ontwikkelen van hun fonologisch en fonemisch bewustzijn en is het ook belangrijk om rekening te houden met de fase waarin het kind qua spraakontwikkeling hoort te zitten. Sommige klanken hoeven zij nog niet te kunnen zeggen of zijn nog in ontwikkeling in hun moedertaal. Ga bij twijfel vooral met ouders en/of via een logopedist in gesprek over de spraak- of taalontwikkeling in de moedertaal. <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2026/02/Kleuters-Geletterdheid-FEB26-PRINT.pdf>

Woordenschat:

Bepaal de beginsituatie. Beschikt de kleuter over een ruime woordenschat in de moedertaal? Kan de kleuterwoorden labelen in de moedertaal?

<https://www.lowan.nl/po/leerlijnen/kleuters/kleuters-ontwikkellijn-woordenschat/>

Dagelijkse taal (DAT)

Dagelijkse Algemene Taalvaardigheid. Deze taal gaat over het hier en nu. Dagelijkse veelvoorkomende woorden kan je terugvinden in de BAK-lijst, een basiswoordenlijst van 3000 woorden.

[Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters \(BAK-lijst\) - LOWAN](#)

<https://www.pratenmetpim.nl/static/placemat/placemat.pdf>

LOGO 3000 biedt aantrekkelijk materiaal om de woordenschat van jonge kinderen op een natuurlijke manier snel en speels uit te breiden. Ook deze woorden zijn gebaseerd op de BAK-lijst. Er worden zowel fysieke kaarten als digitale software gebruikt om woorden aan te bieden, in te oefenen en te consolideren.

Online oefenen met DAT-woorden: LOGO 3000 (licentie nodig) en/of WoordExtra van Ssula (gratis account)

Schooltaalwoorden (CAT)

Cognitieve Academische Taalvaardigheid oftewel de schooltaalwoorden zijn woorden die specifiek in onderwijsleersituaties worden gebruikt. Bij het onderwijs aan het jonge kind zijn de onderwijsleersituaties vaak in spel of hoeken, maar ook meer gestuurd, zoals in een (kleine) kring. In genoemde leersituaties kunnen schooltaalwoorden aangeboden worden. We verwijzen je naar de ontwikkellijnen Schooltaalwoorden voor het anderstalige jonge kind van het LOWAN. Deze schooltaalwoorden zijn gebaseerd op de BAK-lijst. De lijst is slechts bedoeld als handvat; je kunt zelf bepalen hoe je de woorden aan bod laat komen. In deze lijst zijn ook emotiewoorden opgenomen. In het kader van traumasensitief lesgeven is het vooral bij deze kinderen van groot belang ze handvatten te geven over (het herkennen en/of uiten van) hun emoties. https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2023/07/Schooltaalwoordenlijst_LOWAN-JULI23.pdf

Prentenboeken

Alle kinderen vinden prentenboeken en voorlezen leuk, ook anderstalige kinderen. Alleen begrijpen zij de taal nog onvoldoende om het verhaal te begrijpen. Uit onderzoek is gebleken dat een kind 90% van de woorden uit het verhaal moet beheersen om het verhaal goed te kunnen begrijpen.

Vereenvoudigd verhaal: Door op een speelse, intensieve manier de woorden te leren, kunnen kinderen het verhaal beter begrijpen. Daarbij is het van belang dat er een vereenvoudigde versie van het verhaal (de tekst) wordt gebruikt. In de handleiding 'Woorden in prenten' van Josée Coenen en Marion Nout worden vijf verschillende prentenboeken op deze manier uitgewerkt. <https://watenhoe-nt2.nl/woorden-in-prenten/>

Vertaald verhaal: Wanneer ouders hier welwillend tegenover staan, kun je het prentenboek wat een week later op school behandeld wordt met het kind mee naar huis geven. Ouders kunnen de tekst met een vertaalapp vertalen, waardoor ze het verhaal in hun eigen taal als pre-teaching (lieft een paar keer) aan hun kind kunnen voorlezen.

Kijk ook op de site 'prentenboeken in alle talen'. De leerling kan op die manier ook naar het verhaal in zijn moedertaal luisteren. <https://prentenboekeninalletalen.nl/>

6.3 Groep 3 t/m 8

Op de nieuwkomersvoorziening heeft de nieuwkomer in een jaar al leren lezen en schrijven in het Nederlands. De leerling heeft meestal al veel vorderingen gemaakt, maar het (taal)niveau is uiteraard nog niet hetzelfde als dat van de Nederlandse leerlingen in de groep. Wees je er daarom als leerkracht van bewust dat het bij veel vakken nodig zal zijn om de lessen aan te passen en 'NT2-proof' te maken.

Nieuwkomers in het reguliere onderwijs hebben uiteenlopende onderwijsachtergronden. Sommigen beheersen al (enigszins) het Nederlands, anderen nog niet. Gemiddeld kost het vijf jaar om een taal goed te leren. Door doelgericht te werken en taalsteun te bieden, kunnen veel leerlingen snel aansluiten bij de lesstof. Soms is extra ondersteuning of versnelling nodig. De LOWAN-leerlijnen helpen je om dit gericht aan te pakken.

<https://www.lowan.nl/po/nieuws/nieuw-lowan-leerlijnen-voor-nieuwkomers-in-de-reguliere-groep/>

Taal

Nieuwkomers lopen in de taalontwikkeling in de regel niet parallel aan de leerlingen in je groep die het Nederlands als moedertaal hebben. Dit geldt vooral als ze al wat ouder zijn als ze in Nederland komen. De reguliere taalmethodes zijn vaak moeilijk hanteerbaar voor nieuwkomers. Ga als leerkracht na wat het doel is van de les en bekijk de opdrachten kritisch. Maak een schifting, laat te moeilijke opdrachten vervallen, laat bijv. alleen een woord invullen in plaats van een hele zin schrijven, geef de leerling de mogelijkheid om te 'spieken' of doe de opdracht mondeling met de leerling. Verwacht vooral niet dat de leerling de stof moeiteloos kan volgen. Wij adviseren om bepaalde taallessen te vervangen door of uit te breiden met lesjes uit 'Zien is snappen' of 'De Bovenkamer' (zie Hoofdstuk 5.5 en 5.6).

Spelling

De nieuwkomer stroomt door met een concreet niveau, uitgedrukt in een DLE-score. Breng de achterstand in kaart en bekijk welke categorieën de leerling nog niet aangeboden heeft

gekregen of nog niet voldoende beheerst. Als de achterstand niet zo groot is, kan de leerling gewoon meedoen met het aanbod van de groep en daarnaast de categorieën inoefenen die hij nog niet beheerst. Is de achterstand te groot, dan heeft het de voorkeur om een individueel plan op te stellen en versneld door de spellingstof heen te gaan. Het is van belang om zo snel mogelijk aan te sluiten bij het aanbod van de rest van de groep.

Anderstalige nieuwkomers zijn, net als spellingzwakke leerlingen, gebaat bij directe instructie, herhaling, visuele ondersteuning (spelling en strategiekaarten) en inprenten van de woorden.

Door de nog beperkte woordenschat heeft de leerling soms geen idee wat het bij een spellingsopdracht moet invullen. Bespreek opdrachten mondeling voor (tijdens pre-teaching) of laat hem werken met een maatje.

Technisch lezen

Ook op het gebied van technisch lezen komt de nieuwkomer binnen met een concreet niveau (AVI). Hier kun je als leerkracht bij aansluiten. Bedenk wel dat de uitspraak van veel Nederlandse klanken nog erg lastig kan zijn voor nieuwkomers. Het is dus van belang om de klanken regelmatig te blijven oefenen en als leerkracht te letten op de juiste uitspraak. Nieuwkomers leren zichzelf niet lezen; zij hebben gerichte instructie en feedback nodig, met name bij het hardop lezen. Let hierbij vooral op de leestechiek en uitspraak van klanken. Het leestempo is in eerste instantie ondergeschikt aan de uitspraak en de leestechiek.

Zelfstandig oefenen is alleen zinvol als de oefenstof aansluit bij de gegeven instructie. Het inzetten van een leesmaatje, tutor of audio-ondersteuning kan hierbij helpen. Bedenk dat het goed is dat de leerling leeskilometers maakt in het Nederlands, maar dat je als leerkracht ook zeker het lezen in de moedertaal mag stimuleren. Dit zal het leesplezier vergroten. Ons advies is dan ook om als school een collectie anderstalige boeken aan te schaffen (zie Hoofdstuk 4 over Meertaligheid).

Begrijpend lezen

Technisch lezen is een voorwaarde om te kunnen komen tot het kunnen begrijpend van een tekst. Begrijpend lezen is vaak nog heel lastig voor nieuwkomers. Daarnaast zijn kennis van de wereld en voldoende woordenschat van groot belang. Door middel van het activeren van voorkennis en uitleg van moeilijke woorden wordt de les toegankelijk en effectief voor de leerling. Meertalige leerlingen hebben vaak intensievere ondersteuning nodig.

Pre-teaching van de tekst en belangrijke woorden is essentieel voor een effectieve les. Laat afbeeldingen en filmpjes zien om het onderwerp duidelijk te maken. Leg de nadruk op de woorden die nodig zijn om de inhoud van de tekst te begrijpen, maar besteed ook aandacht aan verwijswoorden en signaalwoorden in de tekst. Het bieden van taalsteun (scaffolding) is heel belangrijk. Maak vooral gebruik van de voorkennis van de leerling in de eigen taal. Wellicht weet het kind al veel van het onderwerp, alleen niet in het Nederlands. Een tip is

dan ook om de tekst eerst in de moedertaal te laten lezen. Zet hierbij eventueel ouder(s) in of vertaal de tekst in de thuistaal; gebruik hiervoor de websites/apps Glosbe.com of Google Translate.

Besteed naast begrip net als bij andere leerlingen aandacht aan lees- en raad- strategieën, kennis van verschillende tekstsoorten en verschillende types lezen: globaal lezen, zoekend lezen, intensief lezen en voorspellend lezen.

Dit vraagt gerichte feedback en ondersteuning door de leraar, zowel tijdens klasseninteractie als vooraf gepland. Hierbij is het toewerken naar een meer formatieve benadering mét benutten van thuistalen van belang voor het monitoren en evalueren van leesbegrip.

Om meertalige leerlingen optimale kansen te geven in het leesonderwijs, verdient het aanbeveling om het leesonderwijs taalrijk, betekenisvol, en samenhangend te maken. Daarbij is taal – niet alleen het Nederlands, maar ook andere talen in de klas – een middel om tot lezen met begrip te komen.

Zaakvakken

Bij de zaakvakken komt veel taal kijken. Het meest effectief is om ook deze lessen voor te bereiden door de leesteksten eerst in de moedertaal te laten lezen. Verder is pre-teaching aan te raden. Zet hierbij ook scaffolding in. Deze vakken lenen zich uitstekend om aan de woordenschatuitbreiding te werken. Een tip is om de leerling een woordenboekje te laten aanleggen. Selecteer bijvoorbeeld een aantal belangrijke woorden die de leerling moet kennen om de inhoud te kunnen begrijpen en laat deze woorden eerst vertalen in de eigen taal. Vervolgens kan de leerling de betekenis en een afbeelding bij de woorden zoeken en deze in een schrift plakken. Zo ontstaat er een woordenboek waarin de leerling regelmatig kan terugkijken en woorden kan opzoeken. Evt. kun je hierbij gebruik maken van het sjabloon van de woordposter.

https://www.obsdeverrekijker.nl/bestanden/pdf/Bijlage_7_Woordposter.pdf

Doordat de les op deze manier is voorbereid zal de nieuwkomer beter in staat zijn om in de groep mee te doen met het klassikale gedeelte van de les. Bij het zelfstandig werken zal de leerkracht kritisch moeten kijken welke opdrachten wel met de groep meegedaan kunnen worden en welke niet. Misschien kan een maatje uitkomst bieden of kunnen bepaalde opdrachten (mondeling) met de leerkracht worden gedaan. Bedenk dat het begrijpen van de lesstof belangrijker is dan het maken van (alle) opdrachten.

Rekenen

Kan de nieuwkomer aansluiten bij de rekenmethode van de groep of moet er nog een inhaalslag gemaakt worden? Soms is de achterstand te groot om aan te sluiten bij de groep. Geef de leerling dan een boek/schrift van een ander niveau of leerjaar. Hierbij is het belangrijk om kort en bondig instructie te geven, zodat de leerling vlot door kan. Een

weektaak (met picto's) kan duidelijkheid en structuur bieden. Houd hierbij de doelen in de gaten. Beheerst de leerling de geoefende stof, ga dan verder! Een nieuwkomer moet de achterstand zo snel mogelijk wegwerken, zodat hij kan aansluiten bij de groep. Hierbij hoeft de methode niet 'van kft tot kft' doorgewerkt te worden (zie LOWAN leerlijnen rekenen). Ook als de leerling wel kan aansluiten bij de methode zullen bepaalde dingen lastig blijven. Redactiesommen zijn bijvoorbeeld erg talig. Laat deze in eerste instantie overslaan als de leerling er nog niet aan toe is, of doe het samen. Start met eenvoudige verhaaltjessommen, passend bij het taalniveau van de leerling. Ook meten, wegen, geldsommen en klokkijken kunnen moeilijk zijn voor nieuwkomers. Hierbij is het van belang om de opdrachten visueel te maken: van concreet naar abstract rekenen.

Het model hieronder is daarbij een handig hulpmiddel. Dit doen we niet vanuit de gedachte dat nieuwkomers rekenzwak zijn, maar omdat het concrete handelen context en steun biedt waardoor zij de instructie zullen begrijpen. De leerlingen zullen de taal gaan koppelen aan de handeling en op die manier ook gelijk de rekenwoordenschat aanleren.

6.	Formele bewerking en notatie
5.	Abstract voorstellen (abstracte afbeeldingen van hokjes, cirkels)
4.	Concreet voorstellen (concrete afbeeldingen van een pizza, pannenkoek)
3.	Formeel handelen - Abstracte materialen: blokjes, fiches, rekenrekje
2.	Formeel handelen - Concreet materiaal: appels, pepernoten
1.	Informeel handelen in werkelijkheidssituaties (doen)

Leerlingen die in het land van herkomst rekenonderwijs hebben gevolgd, moeten de vertaling maken naar het Nederlands. Soms gebruiken ze andere uitrekenstrategieën. Dit hoeft geen belemmering te zijn, op voorwaarde dat er wel getalbegrip is. Bied voor zowel 'kale sommen' als redactie rekenen passende oefenstof; het niveau kan uit elkaar liggen.

Sluit zoveel mogelijk aan bij het niveau van de groep; onderscheid automatiseren, strategieën en redactiesommen.

Plan tijd in voor strategieën en de vraagwijze van methodeonafhankelijke toetsen.

De rekentaal blijft voor veel nieuwkomers moeilijk te begrijpen. Het visueel maken van rekentaal (bijv. poster of opzoekboekje met rekenbegrippen) kan hierbij helpend zijn. Een tip voor bovenbouwleerlingen is om de begrippenlijsten van de iMAT in te zetten. Op deze lijsten wordt reken- en wiskundebegrippen uit het Nederlands vertaald in de moedertaal. De lijsten zijn in meerdere talen beschikbaar en op de website Meertaligheid.be gratis als pdf te downloaden. <https://meertaligheid.be/materialen/imat-wiskundebegrippen-in-verschillende-talen>

Tot slot willen we nogmaals benadrukken dat toetsresultaten van de nieuwkomer de eerste vier jaar niet meetellen voor de schoolopbrengsten. Het is dan ook niet verplicht om de eerste vier jaar Cito-toetsen af te nemen. Bedenk als school en leerkracht goed met welk doel je de toetsen eventueel wel afneemt.

Adviezen meertaligheid en toetsing

Het toetsoverzicht van de nieuwkomersschool of -groep biedt zicht op de te bepalen beginsituatie. Het is in de beginperiode mogelijk dat de leerling een kleine terugval heeft, omdat hij/ zij moet wennen aan de nieuwe situatie. Het is belangrijk dat kinderen met name in de beginperiode veel succeservaringen op kunnen doen.

Tips:

Zijn toetsgegevens bekend? Start met de laatst afgenomen onvoldoende toets. Toets door zolang er een Cito II score wordt behaald. Zijn er weinig toetsgegevens bekend? Toets dan terug tot een Cito III score behaald wordt (LOWAN).

Streef ernaar om de leerling zo snel mogelijk te laten deelnemen aan het groepsaanbod, ook op gebied van toetsing. Volg de leerling goed en registreer de geanalyseerde fouten.

Formatieve instaptoetsen geven zicht op wat de leerling al beheerst. Dit helpt inschatten van de beginsituatie per onderdeel. Laat leerlingen zoveel mogelijk deelnemen aan de normale lesstof.

Besef dat toetsen cultuurgebonden begrippen bevatten die voor de leerling onbekend zijn. Leg deze vooraf uit.

Neem toetsen zoveel mogelijk zelf af; Jij kent de leerling het best en kan beoordelen of een leerling zich volledig inzet, minder presteert uit faalangst o.i.d. Voorkom afname door veel verschillende personen.

Laat de leerling voorafgaand aan de afname van een methodeonafhankelijke toets kennismaken met de vraagstelling d.m.v. een oefenboekje.

Helpende vragen bij het selecteren van een toets:

- Welke gegevens levert deze toets op?
- Kan ik hier ook een methode gebonden toets voor inzetten?
- Wat is de meerwaarde van een methode onafhankelijke toets?
- Sluit de toets aan bij de aangeboden leerstof van de afgelopen periode?

Leerlingen die 4 jaar of minder in Nederland zijn en het Nederlands nog niet voldoende beheersen, kunnen worden uitgesloten van de eindtoets. De inspectie mag deze resultaten buiten beschouwing laten. Dit geldt ook voor leerlingen die in groep 7 of 8 instromen.

7. Tot slot

Om de Toolbox zo relevant mogelijk te maken voor de ontvangende scholen in Meierijstad is het van belang om de lokale context en beschikbare ondersteuningsstructuren in beeld te hebben. Hoewel er landelijke richtlijnen en expertiseorganisaties zijn, wordt de concrete invulling van NT2-ondersteuning vaak lokaal en regionaal bepaald. Voor scholen in Meierijstad is het daarom cruciaal om de specifieke actoren en initiatieven binnen de gemeente Meierijstad en het Samenwerkingsverband PO 30 06 en De Meerij te kennen en hiermee actief de samenwerking te zoeken.

7.1 regionale expertise Nieuwkomers en ondersteuning

Organisatie / Type Dienst	Contactgegevens / Website	Relevante Rol / Aanbod voor Ontvangende Scholen
NKS De Horizon	www.nksdehorizon.nl	Op nieuwkomersschool de Horizon (locatie Veghel) wordt een jaar lang intensief taalonderwijs gegeven aan eerstejaars nieuwkomers van 4 tot 12 jaar die in Meierijstad zijn komen wonen (met uitzondering van Schijndel). Vanuit de Horizon is er een ambulant coach voor vervolgscholen aanwezig om leerkrachten te begeleiden.
't Talent	https://t-talent.nl	De nieuwkomersgroep op locatie 't Talent is een schakelklas voor alle nieuwkomers van 4-12 jaar die in Schijndel zijn komen wonen. Vanuit de schakelklas is er een ambulant begeleider meertaligheid voor vervolgscholen aanwezig om leerlingen te begeleiden.
SWV PO 30 06	www.swvpo3006.nl ; info@swvpo3006.nl ; 0412-617077	Samenwerkingsverband passend onderwijs; mogelijke coördinatie en ondersteuning (proactief benaderen voor specifieke NT2-ondersteuning - scholen Meierijstad).
SWV De Meierij	https://www.demeerij-po.nl/	Samenwerkingsverband passend onderwijs; mogelijke coördinatie en ondersteuning (proactief benaderen voor specifieke NT2-ondersteuning – scholen Schijndel).

Gemeente Meierijstad	www.meerijstad.nl Algemeen tel.nummer: 14 0413	Handhaving leerplicht; PIM Welkom (inburgering@meerijstad.nl) voor ouders; DigiTaalhuis; CJG voor opvoedondersteuning.
Sleutel-personen Sociaal werk Meerijstad	https://sociaalwerkmeerijstad.nl/wp-content/uploads/Folder-Sleutelpersonen-Meerijstad-versie-11-november-2025.pdf	Hulp voor ouders bij wegwijs maken in Nederland. Vertalen / uitleg culturele context.

Deze Toolbox is ontwikkeld vanuit wetenschappelijke inzichten. Onze bronnen hiervoor vind je in onderstaand schema. Naast wetenschappelijke inzichten vind je via de vermelde links hierin ook praktische handvatten.

7.2 landelijke expertise nieuwkomers

LOWAN	www.lowan.nl	Landelijk expertisecentrum; leerlijnen, materialen, professionalisering, helpdesk.
PO raad & Ministerie OC&W	ruimte voor nieuwe talenten.pdf	Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool
Lectoraat (HU) Meertaligheid en onderwijs & werken in onderwijs	Kwaliteitskader-onderwijs-aan-leerlingen-in-een-meertalige-context.pdf	Kansrijk onderwijs voor meertalige (nieuwkomers)leerlingen
SLO	Lesactiviteiten meertaligheid - SLO	Op een laagdrempelige manier aandacht schenken aan meertaligheid van kleuterklas tot groep 8
Stichting Voorlees-express (lokale bibliotheken en welzijnsorganisaties)	https://taalbeginthuis.nl/nl/home-age https://voorleesexpress.nl/	Thuis stimuleren van taal, taaltips voor (meertalige) ouders